

УДК 502/504:008

С. В. Лазарєва
викладач кафедри теорії та практики управління
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ СУСПІЛЬНОГО ПОСТУПУ

Постановка проблеми. Зі зростанням кількості й масштабів техногенних катастроф, кризових явищ і нищівних для природи наслідків геологічної активності людини постала необхідність пошуку гармонійної моделі існування системи «людина – суспільство – природа». Сьогодні, незважаючи на певну кількість публікацій, у яких досліджується спадщина В.І. Вернадського, відчувається певна недостатність високого рівня теоретичного осмислення ідей ученого, розробленої ним системи знань, що поєднує в собі глибокий філософський зміст і морально-етичні засади виховання свідомого й екологічно відповідального покоління, як теоретичної основи концепції сталого розвитку.

Аналіз останніх наукових досліджень. В.І. Вернадський залишив велику кількість праць, статей, неопублікованих рукописів, навіть щоденників, які становлять значний науковий інтерес. Вивченням його наукового доробку та подальшим розвитком ідей займалися такі вітчизняні й іноземні дослідники, як Г.П. Аксенов, А.І. Мелуа, Л.І. Гумілевський, Р.К. Баландин, М.С. Бастрарева, Б.М. Кедров, Л.Є. Качуріна, А.В. Лапо, І.І. Мочалов, Г.Б. Наумов, М.Ю. Сорокіна, Т.Н. Сосніна, К.П. Флоренський, А.Л. Яшин, Н.С. Шатський, Ф.Т. Яншина, С.Г. Мигулинський, Дж. Бейліс, М.Г. Кендел та багато інших. Подальшою розробкою його концепцій займаються такі наукові установи й фонди: Комісія Національної академії наук України з розробки наукової спадщини академіка В.І. Вернадського, Комісія Російської академії наук із розробки наукової спадщини академіка В.І. Вернадського, Інститут геохімії та аналітичної хімії імені В.І. Вернадського, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Державний геологічний музей імені В.І. Вернадського (Музей історії Землі), Інститут історії природознавства і техніки імені С.І. Вавилова, Неурядовий екологічний фонд імені В.І. Вернадського, Міжнародний фонд В.І. Вернадського та інші.

Метою статті є з'ясування місця вчення В.І. Вернадського в загальній соціоекологічній проблематиці та оцінка його внеску в розвиток природничих наук і загальну методологію філософії. Особлива увага приділяється генезі поняття «ноосфера» в контексті досягнення сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Цього року світ відзначає 152-річчя з дня народження видатного вченого зі світовим ім'ям Володимира Івановича Вернадського. Спадок дослідника є неопіненним, з плином часу інтерес до нього лише зростає, що не дивує, адже науковець працював за різними напрямками та набагато випередив час у постановці глобальних проблем, вирішення яких у ХХІ столітті є необхідністю заради майбутнього.

Варто відзначити, що В.І. Вернадський був ученим, мислителем, громадським діячем і просвітником. Коло його наукових інтересів і досягнень було надзвичайно широким, прослідковується міждисциплінарний характер проблем, над якими працював автор. Він розпочав дослідження у сфері радіоактивних мінералів та урану, був непересічним геологом, вивчав ґрунти й природні води, кристали та метеорити, радіоактивний розпад елементів. Саме йому наукове співтовариство завдячує розвитком таких наук, як мінералогія та кристалографія, геохімія й біогеохімія. Проте варто зазначити, що В.І. Вернадський відомий усьому світу не лише завдяки внеску в розвиток

природничих наук, а й завдяки збагаченню історії науки та ґрунтовному філософському доробку.

Наука для самого В.І. Вернадського була запорукою розвитку людства, про неї він писав так: «Державне значення науки як творчої сили, як основного елемента, незамінного під час створення народного багатства, як реальної можливості швидкого й масового його створення вже проникло в загальну свідомість; із цього шляху, очевидно, людство не зможе вже зійти, так як реально наука є максимальною силою створення ноосфери» [1, с. 132].

В.І. Вернадський надавав особливе місце філософії в розвитку науки та підкреслював необхідність філософської рефлексії буття в усіх його проявах: «Я виділяю на значення філософії в розвитку знання зовсім інакше, ніж більшість натуралістів, і надаю їй величезне, плідне значення. Мені здається, що це сторони одного й того ж процесу – сторони абсолютно неминучі та невіддільні. Вони відділяються лише в нашій думці. Якби одна з них затихнула, припинилося б живе зростання іншої. Філософія завжди формує зародження, інколи навіть передбачає цілі галузі майбутнього розвитку науки, і лише завдяки одночасній роботі людського розуму в цій сфері формується правильна критика неминуче схематичних побудов науки. В історії розвитку наукової думки можна чітко й точно прослідкувати таке значення філософії, як витоків, так і життєвої атмосфери наукового пошуку» [2, с. 134].

Без перебільшень можна стверджувати, що роль ученого в становленні сучасної наукової картини світу була значною, а спадок, який він залишив нам, дає можливість сьогодні розкрити найбільші таємниці Всесвіту.

Які ж ідеї В.І. Вернадського на сьогодні є настільки актуальними, настільки злободенними, що викликають такий широкий резонанс у наукових колах?

В.І. Вернадський був першим, хто природу й світ людського буття розглянув саме як систему. У період 40-х років ХХ століття термін «дослідження систем» ще не набув широкого використання, проте учений писав: «Синтетичне дослідження об'єктів природи – її природних тіл та її самої як «цілого» – неминуче розкриває риси будови, які не беруться до уваги при аналітичному підході до них, і дає нове. Цей синтетичний підхід характерний для нашого часу в наукових і філософських пошуках. Він яскраво проявляється в тому, що в наш час кордони між науками зникають» [3, с. 7]. Варто зазначити, що сьогодні ідея системності є провідною науковою й освітньою парадигмою. В.В. Сергієнко зазначає: «Сучасна постнекласична наука характеризується широким розповсюдженням ідей і методів синергетики – теорії самоорганізації й розвитку систем будь-якої природи. Утверджується парадигма цілісності, тобто усвідомлення необхідності глобального всестороннього погляду на світ. Це проявляється в цілісності суспільства, біосфери, ноосфери, світобудови. Людина знаходиться не за межами об'єкта, що вивчається, а всередині нього. Вона є лише частиною, яка пізнає ціле, у формуванні нового розуміння природи як органічної цілісності (організм, вид, біоценоз, біогеоценоз). Природничі науки об'єднуються, посилюється також взаємодія природничих і гуманітарних наук, науки й мистецтва, використання наукою традицій східного мислення та його методів» [4, с. 79]. В.І. Вернадський першим усвідомив, що людина стає геологічною силою, та включив її в біогеохімічну систему. Так, на сьогодні людина навчилася

створювати складні хімічні сполуки, прискорювати й направляти природні процеси. Нині ми з легкістю будемо канали для перенаправлення природних потоків води, розганяємо хмари, створюємо нові біологічні види. Ми навчилися створювати продукти, які не розщеплюються природним шляхом, нам уже не здається фантастикою той факт, що можна виростити нирку винятково з одних ствольових клітин. Проте чим глибше людина інтегрується у світ природи та перетворює його, тим більшими є наслідки її руйнівної діяльності. У XXI столітті найгостріше постає питання, наскільки біосфера здатна витримати людську активність. Під час пошуків відповідей саме на такі питання, що стосуються всіх і кожного, хто живе на планеті Земля, ми знову повертаємось до робіт великого вченого. У зв'язку з необхідністю вирішення онтологічних проблем варто звернутися до глибокого гуманістичного потенціалу праць, у яких закладено моральні основи життєдіяльності людства.

Сам В.І. Вернадський писав: «Царство моїх ідей попереду». І не тому, що його не підтримували сучасники, а тому, що він був упевненим, що людству лише належить відрефлексувати наслідки своїх можливостей: «Ніколи ще в історії людства не було такого періоду, коли наука так глибоко охоплювала життя, як зараз. Уся наша культура, яка охопила всю поверхню земної кори, є створенням наукової думки й наукової творчості. Такого положення ще не було в історії людства, і з нього ще не зроблено висновки соціального характеру» [5, с. 59].

Висновки, які належить зробити нащадкам великого вченого, – це не просто самоціль філософії космізму – філософського напрямку, до якого належали ідеї В.І. Вернадського. Таке завдання є значно ширшим: це усвідомлення єдності людини й природи, закону еволюції живої природи, основою якої є переважання в ній процесів накопичення вільної енергії людини, що реалізується в безпосередній трудовій діяльності для забезпечення власних потреб. Саме розумне використання цієї енергії, яку науковець називав космічним даром, є основою переходу до ноосфери, до безпечної й гармонійної майбутнього.

Саму категорію «ноосфера» вперше було запропоновано Е. Леруа. Проте подальша розробка й обґрунтування ідеї належить саме В.І. Вернадському. Французький філософ Е. Леруа писав, що ідею ноосфери було розроблено ним разом із його товаришем-геологом і палеонтологом, католицьким філософом П. Тейяром де Шарденом під впливом лекцій В.І. Вернадського про біосферу Землі й біохімічні процеси, які було прочитано в Сорбонні. Повною мірою цю думку було розвинено в книзі «Походження людства та еволюція розуму». Е. Леруа пише, що він приймає вчення В.І. Вернадського про біосферу, проте вважає, що під впливом розумної людської діяльності вона зараз переживає глибокі якісні зміни та переходить у новий стан, який саме він пропонує називати «ноосферою». Проте таке розуміння ноосфери було засноване на ідеях неоплатонізму. За вченням П. Тейяра де Шардена, який був прихильником ідеї абіогенезу (виникнення живої матерії з неживої в процесі еволюції), кінцевим етапом розвитку ноосфери буде «злиття з Богом».

Цю ідею було проголошено вже не вперше. Як зазначає В.А. Кавалеров, уперше схожі погляди про злиття Бога та світового Розуму висловлював неоплатонік Плотін, який стверджував: «Матерія є найнижчим ступенем Єдиного, тоді як Розум – найвищим. І саме Розуму з'являється Світова Душа». Цей Світовий Розум Е. Леруа ототожнював із ноосферою, яка є «закономірним етапом» у розвитку людства [11, с. 24]. Однак, можливо, саме через таке релігійне трактування терміна В.І. Вернадський пізніше взявся за розробку власного розуміння ноосфери, адже він неодноразово протиставляв наукове знання релігії. У 30-ті роки XX століття, коли його книга «Біосфера»

(1926 року) уже була видана й отримала схвальні відгуки в наукових колах, В.І. Вернадський переглядає щаблі еволюції біосфери та приймає термін «ноосфера» як наступний етап її еволюції. У доповіді на сесії Міжнародного геологічного конгресу в 1937 році він скаже: «Ми живемо в епоху, коли людство вперше охопило в бутті планети всю Землю. Біосфера, як вдало висловився Е. Леруа, перейшла в новий стан – у ноосферу» [6, с. 15]. Думки про розвиток наукового знання, про еволюцію біосфери Землі отримали продовження в статті В.І. Вернадського «Кілька слів про ноосферу». Найповніше ж ідею ноосфери й умови переходу людства до неї було викладено та обґрунтовано в незакінчених монографіях, над якими вчений працював у такі нелегкі для нього роки масових репресій друзів-науковців та на початку Великої Вітчизняної війни. У роботі «Наукова думка як планетарне явище» охоплено досить велике коло питань. Зокрема, не лише розкрито сутність поняття «ноосфера» та зазначено роль людства в розвитку біосфери, а й вказано на головні умови для переходу на якісно новий рівень розвитку. У цій ґрунтовній праці В.І. Вернадський подає детальний опис категорії «жива речовина» та її організації, визначає місце біогеохімії в царині наук, які вивчають біосферу Землі, переглядає основні етапи розвитку людської культури та її майбутнє. Дослідник спадку академіка А.Л. Яшин у передмові до видання зазначає: «Наукова думка як планетарне явище» – це вершина творчості В.І. Вернадського, грандіозний за задумом підсумок його роздумів про долю наукового пізнання, про взаємовідносини науки й філософії, про майбутнє людства. Її можна охарактеризувати як нехай незакінчений, проте вражаючий синтез ідей, які розвивалися вченим в останній період його життя» [1, с. 3].

У рукописі В.І. Вернадський зазначає, що процес переходу від біосфери до ноосфери він вважає результатом прискорення темпів геологічних процесів, пов'язаних зі зростанням наукової думки й соціальної діяльності людства останніх тисячоліть. Ноосфера, на його переконання, – це біосфера, перероблена науковою думкою, підготовлена сотнями мільйонів, навіть мільярдами років, процесом, який створив *Homo sapiens faber*; це не є короткочасним і мінущим геологічним явищем [10, с. 339].

Проте перехід до ноосфери – це процес, який вимагає конкретних умов. Такі умови – не стихійні явища природи, а цілком свідомі дії всього людства, кожного його індивіда. В.І. Вернадським було наведено чіткі формулювання цих умов:

- 1) заселення людиною всієї планети;
- 2) різке перетворення засобів зв'язку й обміну між країнами;
- 3) посилення зв'язків, зокрема політичних, між усіма країнами;
- 4) переважання геологічної ролі людини над іншими геологічними процесами, що протікають у біосфері;
- 5) розширення меж біосфери та вихід у Космос;
- 6) відкриття нових джерел енергії;
- 7) рівність людей усіх рас і релігій;
- 8) збільшення ролі народних мас у вирішенні питань зовнішньої й внутрішньої політики;
- 9) свобода наукової думки й наукового пошуку від тиску релігійних, філософських і політичних об'єднань та створення в державному устрої умов, сприятливих для вільної наукової думки;
- 10) продумана система народної освіти та підйом добробуту трудящих; створення реальної можливості не допустити недоїдання, голоду й убогості, надзвичайно послабити хвороби;
- 11) розумне перетворення первинної природи Землі з метою задоволення всіх матеріальних, естетичних і духовних потреб чисельно зростаючого населення;
- 12) виключення воєн із життя суспільства [10, с. 339].

Варто зазначити, що вчення В.І. Вернадського в контексті вирішення глобальних проблем людства ретельно вивчається останнім часом, у наукових колах ведеться постійна полеміка навколо того, наскільки виконання цих умов можливе та на якому етапі розвитку людство перебуває нині. Так, Ф.Т. Яншина, проаналізувавши зазначені умови, констатує, що більшість із них виконано. Проте дослідник також додає: «Процес її (ноосфери – С. Л.) утворення є поступовим, імовірно, ніколи не можна буде точно вказати рік чи навіть десятиріччя, з якого перехід біосфери в ноосферу можна буде вважати завершеним». Однак це не означає, що він є недосяжним, адже як сам В.І. Вернадський, так і дослідники й послідовники його вчення про ноосферу як логічний якісний перехід у розвитку людства впевнені в безперечності його настання. Ф.Т. Яншина стверджує: «Можна сміливо говорити про те, що вчення академіка В.І. Вернадського про перехід біосфери в ноосферу є не утопією, а дійсною стратегією виживання й досягнення розумного майбутнього для всього людства» [7, с. 164].

Необхідно підкреслити, що вчення про ноосферу здобуло широкого розповсюдження саме наприкінці ХХ століття, коли людство повною мірою досягнуло наслідки своєї руйнівної діяльності в планетарному масштабі. Так, американський економіст та активний політичний діяч Л. Ларуш, який попереджав світ про системну кризу капіталізму, у 2001 році видав книгу «Економіка ноосфери». У ній автор підкреслив значення ідей В.І. Вернадського про ноосферу для вирішення низки економічних завдань.

Сам В.І. Вернадський мало не в кожній науковій роботі попереджав прийдешні покоління, що людська діяльність набирає масштабів, тому людство має з усією відповідальністю ставитися до її наслідків. У 1943 році в публікації «Кілька слів про ноосферу» вчений писав: «Обличчя планети – біосфери – хімічно різко змінюється людиною свідомо й переважно несвідомо. Змінюються людиною фізично та хімічно повітряна оболонка суходолу, усі її природні води. У результаті зростання людської культури в ХХ столітті більш різко стали змінюватися (хімічно й біологічно) прибережні моря та частини океану. <...> Крім того, людиною створюються нові види й раси тварин і рослин». Запорукою відповідального ставлення до планети та всіх її природних багатств, під якими ми розуміємо також унікальність людського життя, є формування моральної свідомості, однією зі складових якої є екологічна свідомість. Цього можна досягти лише шляхом гуманізації освіти.

У другій половині ХХ століття світове співтовариство, а саме політики й учені, усвідомили вичерпність природних запасів, наслідки техногенних катастроф, нерівності розподілу матеріальних благ, бідності, наслідки збройних конфліктів, трагедію соціокультурної дезадаптації й духовної деградації. Розвиток капіталізму, який супроводжувався бурхливим технічним та економічним розвитком, призвів до проблем надлишкового споживання, глобальних екологічних проблем, зміни системи цінностей і норм, унаслідок чого почала поширюватись ідеологія екстремізму й нетерпимості. Кризу людства було усвідомлено як процес цивілізаційного масштабу.

В.І. Вернадський застерігав людство про кризу. У роботі «Автотрофність людини» (1925 року) він писав: «Обличчя планети стало новим і прийшло в стан безперервних потрясінь. Проте людині не вдалось досі досягти в цьому новому середовищі необхідної безпеченості свого життя. У сучасній соціальній організації існування навіть більшості є незабезпеченим. Розподіл багатств не дає головній масі людства умов життя, які відповідали б ідеалам моральним і релігійним. Нові тривожні факти, що зачіпають основи його існування, з'являються останнім часом» [8, с. 14]. Згодом, перераховуючи умови для досягнення ноосфери, науковець акцентував увагу саме на

подоланні злиденності та морально-етичній консолідації людства.

Зрозуміло, що зі зміною форм власності змінилися й технології виробництва. Тому зросла потреба в нових знаннях, уміннях та інноваційних шляхах вирішення проблем і викликів сучасності. У 1960-х роках радянські вчені запропонували ООН використовувати ідеї В.І. Вернадського для пошуку виходу з кризи. У 1968 році для вивчення світової динаміки було засновано Римський клуб – неформальну організацію вчених-математиків, економістів, екологів, соціологів, фахівців з управління тощо. У 1983 році було скликано Всесвітню комісію Брундтланд із питань навколишнього середовища та прогнозів щодо глобальної соціоекологічної ситуації розвитку. Пізніше було проведено низку зустрічей у всьому світі, на яких обговорювалися питання навколишнього середовища та створювалися прогнози глобальної соціоекологічної ситуації. У 1980-х роках було запропоновано концепцію сталого розвитку, у підсумку якої зазначено: «Людство здатне зробити розвиток стійким – забезпечити, щоб воно задовольняло потреби сьогодення, не піддаючи ризику здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби». Після конференції в Ріо-де-Жанейро 1992 року всі керівники планети підписали «Порядок денний на ХХІ століття». Виконання умов цього документа є необхідним для досягнення високої якості навколишнього середовища, досягнення економічної стабільності, задоволення потреб людей та збереження сталого розвитку протягом тривалого періоду. Теоретичною основою підготовлених документів стало вчення про ноосферу В.І. Вернадського, а гармонічне досягнення цілей є можливим лише з огляду на наведені ним умови.

Ректор Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», академік Національної академії наук України М.З. Згуровський, який уже багато років очолює групу з дослідження сталого розвитку в глобальному й регіональному контексті, підкреслює необхідність застосування ідей про ноосферу В.І. Вернадського: «Теорія та практика свідчать, що на межі століть вчення В.І. Вернадського про ноосферу виявилось необхідною платформою для напрацювання триєдиної концепції сталого еколого-соціально-економічного розвитку» [9, с. 99]. Під таким вектором розвитку ми розуміємо сталий розвиток як науково обґрунтований вектор цивілізаційного поступу.

Висновки. Таким чином, система знань, розроблена Володимиром Івановичем Вернадським, має розглядатись винятково в цілісності, як така, що досі ні в екологічній, ні у філософській царині не має рівних за потужністю напрацьованого матеріалу й ґрунтовністю розробок. У ХХІ столітті його вчення про єдність людини й природи є підґрунтям наукових концепцій для вирішення глобальних проблем людства та прогнозування майбутніх процесів, основою забезпечення умов розумного стійкого гармонійного співіснування природи, людини й суспільства, виховання свідомого гуманістично-орієнтованого покоління. Дослідження спадку В.І. Вернадського із часом привертає увагу все ширшого кола дослідників із різних галузей науки, що зумовлює певну полеміку в розумінні основних категорій його вчення про єдність світу й космічний розум, у зв'язку із чим виникає необхідність подальших наукових розвідок.

Література

1. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление / В.И. Вернадский. – М. : Наука, 1991. – 270 с.
2. Вернадский В.И. Избранные труды по истории науки / В.И. Вернадский. – М. : Наука, 1981. – 359 с.
3. Вернадский В.И. Гете как натуралист / В.И. Вернадский // Бюллетень МОИП. – Т. 51. – Отд. геол. – Т. 21. – 1946. – № 1. – С. 5–52.

4. Сергієнко В.В. Філософські проблеми наукового пізнання : [навч. посібник] / В.В. Сергієнко. – Кременчук : Кременчуцький нац. ун-т ім. М. Остроградського, 2011. – 103 с.

5. Вернадский В.И. Публицистические статьи / В.И. Вернадский. – М. : Наука, 1995. – 312 с.

6. Вернадский В.И. О значении радиогеологии для современной геологии / В.И. Вернадский // Труды XVII сессии Международного геологического конгресса (1937 г.). – М., 1939. – Т. 1. – С. 215.

7. Яншина Ф.Т. Ноосфера В. Вернадского: утопия или реальная перспектива / Ф.Т. Яншина // Общественные науки и современность. – 1993. – № 1. – С. 163–173.

8. Вернадский В.И. Автотрофность человечества / В.И. Вернадский. – М. : Педагогика-Пресс, 1993. – 368 с.

9. Згуровський М.З. Тернистий шлях до відродження: статті та інтерв'ю / М.З. Згуровський. – К. : Генеза, 2010. – 368 с.

10. Вернадський В.І. Про науку : в 2 т. / В.І. Вернадський. – Дубна : Фенікс, 1997. – Т. 1 : Наукове знання. Наукова творчість. Наукова думка. – 1997. – 576 с.

11. Кавалеров В.А. Від «техносфери» до «ноосфери»: філософсько-освітній аспект / В.А. Кавалеров // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» : зб. наук. праць. Серія «Філософія. Психологія. Педагогіка». – К. : НТУУ «КПІ», 2011. – С. 24–27.

Анотація

Лазарева С. В. Актуалізація ідей В. І. Вернадського для вирішення проблем суспільного поступу. – Стаття.

Останнє десятиліття світова наукова спільнота шукає відповіді на питання онтологічного характеру, адже загострення екологічних, економічних і соціальних проблем потребує пошуку гармонійної моделі існування системи «людина – суспільство – природа». На основі результатів теоретичного аналізу робіт вітчизняного вченого, природознавця, філософа В.І. Вернадського розглянуто становлення ідеї про ноосферу як сферу розуму та якісно новий етап у розвитку людської цивілізації. Розглянуто окремі положення філософії космізму. Досліджено місце вчення В.І. Вернадського в загальній соціоекологічній проблематиці та здійснено оцінку його внеску в розвиток природничих наук і загальну методологію філософії. Виокремлено місце й роль вчення В.І. Вернадського про ноосферу у формуванні теорії сталого розвитку та досліджено умови переходу до неї як до якісно нового рівня розвитку людства.

Ключові слова: ноосфера, біосфера, сталий розвиток, природа, система.

Аннотация

Лазарева С. В. Актуализация идей В. И. Вернадского для решения проблем развития человечества. – Статья.

Последнее десятилетие мировое научное сообщество задается вопросом онтологического характера, поскольку обострение экологических, экономических и социальных проблем требует поиска гармоничной модели существования системы «человек – общество – природа». На основе результатов теоретического анализа работ отечественного ученого, естествоиспытателя, философа В.И. Вернадского рассмотрено становление идеи о ноосфере как о сфере разума и качественно новом этапе в развитии человеческой цивилизации. Рассмотрены отдельные положения философии космизма. Исследовано место учения В.И. Вернадского в общей социоэкологической проблематике и осуществлена оценка его вклада в развитие естественных наук и общую методологию философии. Выделены место и роль учения В.И. Вернадского о ноосфере в формировании теории устойчивого развития и исследованы условия перехода к ней как к качественно новому уровню развития человечества.

Ключевые слова: ноосфера, биосфера, устойчивое развитие, природа, система.

Summary

Lazarieva S. V. Actualization of V. I. Vernadsky's ideas for solving the problems of human development. – Article.

Last decade the international scientific community looking for the answer to ontological question. A search for a harmonious model of the existence of “man – society – nature” caused by deterioration of the ecological, economic and social problems. Based on the theoretical analysis of the works of local scientists, naturalist, philosopher V.I. Vernadsky, was considered the idea of formation of the noosphere as a sphere of mind and a new stage in the development of human civilization. We consider certain provisions of cosmism philosophy. In article was determined the place of V.I. Vernadsky's cognition in the general socio-ecological issues carried out an assessment of its contribution to the development of science and common methodology philosophy. In article was determined the place and role of V.I. Vernadsky's noosphere theory in concept of sustainable development and conditions for its achievement as a new level of human development.

Key words: noosphere, biosphere, sustainable development, nature, system.